

O aranżacji przestrzeni do nauki, czyli *Niemiecki ma klasę!*

Ewa Dorota Ostaszewska

Niemiecki ma klasę/Deutsch hat Klasse – to nowy projekt Goethe-Institut, którego kluczowym elementem jest konkurs na aranżację sali do nauki języka niemieckiego. Faza pilotażowa konkursu przeprowadzona w pierwszym półroczu 2015 r. pokazała, że projekt się cieszy ogromnym zainteresowaniem, a realizacja zadania konkursowego polegającego na nowej aranżacji pracowni, w której gimnazjaliści uczą się języka niemieckiego, przyniosła zaskakujące rezultaty. Niemiecki ma ponad 50 nowych klas, w których urzędzeniu brało udział ponad 900 uczniów. W działania zaangażowali się nie tylko uczniowie i nauczyciele, ale także ich rodzice, przyjaciele, rodzeństwo. Wsparcia zespołom konkursowym udzielili dyrektorzy szkół, rady rodziców, czasem burmistrzowie, a nawet lokalne firmy. W lipcu 2015 r. projekt uzyskał honorowy patronat Ministra Edukacji Narodowej.

W polskich szkołach od lat podejmuje się szereg działań, aby nauka języków obcych stała się naprawdę efektywna. Tymczasem *Europejskie Badanie Kompetencji Językowych* przeprowadzone przez ESLC w roku 2011 wskazuje, że ok. 40 proc. gimnazjalistów osiąga z języka niemieckiego poziom A1, a tyle samo uczniów nie osiąga tego poziomu w ogóle. Z całą pewnością ten wynik jest rezultatem wielu czynników. Istotną przyczyną jest liczba godzin przeznaczanych w szkołach gimnazjalnych na naukę tego języka jako drugiego obcego. Wyniki z języka angielskiego, którego gimnazjaliści uczą się już od szkoły podstawowej w znacznie większym wymiarze godzin, nie są zdecydowanie lepsze. Zaledwie ponad połowa badanych uczniów osiągnęła rezultaty w zakresie języka angielskiego na poziomie A1 albo niższym. W tej sytuacji warto się zastanowić, co można zmienić w szkolnej nauce języków, jaki potencjał nie został jeszcze wykorzystany. Jedną ze spraw jest aranżacja sali lekcyjnej, w której odbywają się zajęcia z języków obcych.

W Niemczech toczy się w ostatnim okresie ożywiona dyskusja na temat sposobu kształtowania dobrej przestrzeni do nauki i nauczania. Uwagę temu zagadnieniu poświęcają media – w tym kluczowe czasopisma dla nauczycieli (*Pädagogik* nr 9-12, 2014). Ta dyskusja dotyczy zarówno budowy nowych szkół, jak i dostosowania istniejących budynków do aktualnych potrzeb. Uczniowie i nauczyciele spędzają coraz więcej czasu w szkole i nie może być ona wyłącznie miejscem do nauki i nauczania, ale także miejscem *do życia*, czyli przestrzenią kontaktów społecznych i interakcji. Przestrzeń, w której żyjemy, ma znaczący wpływ na zachowania i samopoczucie, a zatem także na gotowość do nauki i efekty uczenia się i nauczania. Innym powodem zmian jest dostosowywanie szkół i sal lekcyjnych do potrzeb współczesnej dydaktyki, w tym technik przyjaznych mózgowi.

Dobra organizacja takiej przestrzeni wymaga przede wszystkim refleksji nad ogólnymi warunkami panującymi w klasie: czy jest wystarczająco dużo powietrza i światła, jaki jest poziom hałasu. Czy sala lekcyjna stwa-

rza warunki do interakcji, skoro uczenie się jest procesem społecznym? Czy może pełnić funkcję „trzeciego pedagoga”, czy stwarza okazję do stosowania ukrytych programów dydaktycznych?

Sala lekcyjna do nauki języków obcych

Nauka języka obcego różni się od nauki innych przedmiotów, gdyż jest nauką komunikacji. Procesy komunikacyjne są środkiem i celem samym w sobie. Dla nauczycieli języków obcych jest szczególnie ważne, aby sala lekcyjna umożliwiała komunikację i do niej zachęcała. Aranżacja pomieszczenia i ustawienie ławek są więc elementem zasadniczym. Istotne są relacje między uczniami oraz między uczniami a nauczycielem. Integracja klasy i tworzenie szeroko rozumianej atmosfery współpracy i współdziałania wpływa korzystnie na gotowość do interakcji. Do komunikacji zachęcać może kolorystyka ścian i atmosfera oddziałująca na samopoczucie uczniów i nauczyciela. Psychologia barw może się okazać pomocna przy wyborze kolorów. Komfort psychiczny w sali lekcyjnej odgrywa ważną rolę przy wyrażaniu myśli i poglądów, podobnie jak odpowiedni stosunek nauczyciela i uczniów do popełnianych błędów. Sala lekcyjna dla uczniów w wieku gimnazjalnym powinna także stwarzać warunki do wprowadzania różnorodnych form nauki i przeciwdziałania nudzie, gdyż – jak wynika z badań – uczniowie w tym wieku nudzą się przez ok. 30 proc. czasu spędzanego w szkole (Larson, Richards 1991). Kolejnym ważnym aspektem w aranżacji sali do nauki języka obcego (często niedocenianym) jest odpowiednie zagospodarowanie powierzchni ścian, dające możliwość wizualizacji treści nauczania, utrwalania ich czy wreszcie prezentowania treści kulturowych związanych z nauczaniem językiem. Biorąc pod uwagę fakt, że nauka języka przebiega również niejawnie, ignorowanie wykorzystania powierzchni ścian do celów dydaktycznych i traktowanie ich wyłącznie jako dekoracji sali jest poważnym zaniedbaniem.

Cele projektu *Niemiecki ma klasę*

Z tego krótkiego opisu wynika, że zagadnienie aranżacji sali lekcyjnej do nauki języka obcego wymaga więcej uwagi, niż poświęca mu się obecnie w większości szkół ponadpodstawowych. Z całą pewnością stanowi nie w pełni wykorzystany potencjał dydaktyczny. Projekt *Niemiecki ma klasę/Deutsch hat Klasse* stawia sobie za cel uwrażliwienie nauczycieli, uczniów, władz szkolnych i rodziców na wagę tego

zagadnienia, zawiera wskazówki, jak przeprowadzić korzystne zmiany, zachęca uczniów oraz nauczycieli do działania. Tak jak inne projekty Goethe-Institut, i ten nie ogranicza się do aspektów związanych z nauką języka. W projekcie *Niemiecki ma klasę/Deutsch hat Klasse* jest to także uczestniczenie w życiu szkoły, w tym rozwijanie umiejętności współdziałania. Projektowi towarzyszą hasła: współpraca, współdecydowanie, współodpowiedzialność.

Komponenty projektu

W ramach projektu odbywają się konferencje, warsztaty i seminaria. Dla zainteresowanych przygotowany został poradnik aranżacji sali do nauki języka niemieckiego dostępny na stronie internetowej projektu. W opracowaniu są poradniki dotyczące przygotowania pomocy dydaktycznych w formie plakatów i partycypacji szkolnej, a także gra edukacyjna dla młodzieży. W ramach projektu *Niemiecki ma klasę* odbywa się konkurs dla gimnazjów, którego celem jest realizacja proponowanych w praktyce szkolnej treści. Koncepcja projektu oparta jest na aktualnej wiedzy z dziedzin, których dotyczy projekt i na współpracy z naukowcami z różnych dziedzin: pedagogami, metodykami języka niemieckiego, architektami wnętrz. Opiekunem naukowym projektu jest dr hab. Przemysław Gębał, partnerem – Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie.

Zadanie konkursowe

Klasa ucząca się języka niemieckiego wraz z nauczycielem ma za zadanie wspólnie dokonać takich zmian w aranżacji sali lekcyjnej, aby pomieszczenie stymulowało do nauki i nauczania tego przedmiotu. Zadaniem zespołu jest także dokumentowanie procesu dokonywanych zmian. Mają być one przeprowadzone za zgodą dyrektora szkoły przy wsparciu nauczycieli innych przedmiotów, rodziców i środowiska. Jury ocenia nie tylko zakres wprowadzonych zmian, ale także proces ich wprowadzania.

Sposób na realizację

Kluczem do wprowadzenia zmian jest partycypacja uczniów i nauczycieli w życiu szkoły. To nie sami nauczyciele lub dyrektorzy szkół powinni decydować o kształtowaniu przestrzeni szkolnej, lecz wszyscy, którzy spędzają czas w szkole. Partycypacja uczniów w życiu szkoły doskonale się sprawdza w sytuacji, gdy podejmują oni działania, których sens nie budzi

ich wątpliwości. Możliwość współdecydowania o aranżacji klasy i realizacji wypracowanych, ale uzgodnionych koncepcji okazała się w pilotażowej edycji konkursu czynnikiem decydującym o niezwykle zaangażowaniu zespołów konkursowych i odniesionym sukcesie.

Inauguracja projektu i faza pilotażowa konkursu

Jesienią 2014 r. odbyła się w Warszawie konferencja *Kształtowanie przyjaznej przestrzeni do nauki drogą do sukcesu* z udziałem 13 prelegentów z Niemiec, Polski i Finlandii, którą Goethe-Institut zainaugurował projekt. Wzięli w niej udział pedagodzy, psycholodzy, specjaliści w zakresie badań nad mózgiem, architektki i eksperci z dziedziny partycypacji społecznej oraz przedstawiciele instytucji zajmujących się edukacją. Uczestnicy konferencji byli zgodni, że aranżowanie przestrzeni do nauki stanowi niewykorzystany potencjał dydaktyczny i warte jest szczególnej uwagi. W styczniu 2015 r. rozpisany został konkurs na aranżację sali lekcyjnej, a nauczycielom biorącym w nim udział zaproponowano pierwsze warsztaty i seminaria. Zespoły konkursowe miały zaledwie trzy miesiące na realizację zadania. Ostatecznie nadeszło 47 dokumentacji, choć nowych sal lekcyjnych powstało dużo więcej. Wybór 10 finalistów był niezwykle trudny, gdyż spora część zespołów konkursowych dokonała o wiele znaczniejszych zmian niż oczekiwane w zadaniu konkursowym. Przedstawiciele jury odwiedzili wybrane szkoły, odbyli rozmowy z zespołami konkursowymi i dyrektorami szkół i na tej podstawie wyłoniono zwycięzców. Wszystkie zespoły biorące udział w konkursie otrzymały listy z informacją zwrotną na temat podjętych działań. Listy otrzymali także dyrektorzy szkół. Dla wszystkich uczestników konkursu przygotowane zostały dyplomy, a zwycięzcom wręczył nagrody ambasador Niemiec Rolf Nickel.

Jakie zmiany udało się wprowadzić?

We wszystkich szkołach biorących udział w konkursie pomyślano o nowej aranżacji i zmianie atmosfery klas. Sale stały się bardziej przyjazne, kolorowe, często całkowicie inne niż pozostałe klasy w szkole. Nawet w najbardziej „sterylnych” pod względem wystroju szkołach zorganizowano miejsce do prezentowania prac uczniów, nowego słownictwa lub zagadnień gramatycznych. Wszędzie zdjęto stare plakaty i zastąpiono je nowymi, wykonanymi przez uczniów, odnoszącymi się do

Dla nauczycieli języków obcych jest szczególnie ważne, aby sala lekcyjna umożliwiała komunikację i do niej zachęcała.

Aranżacja pomieszczenia i ustawienie ławek są więc elementem zasadniczym.

aktualnych treści nauczania, do życia klasy i poszczególnych uczniów. Na ścianach pojawiły się dekoracje nawiązujące do kultury Niemiec. Po każdej z sal już na pierwszy rzut oka widać, że odbywają się tu lekcje języka niemieckiego, a uczniowie przekraczający ich próg zachęceni są do nauki i komunikacji.

W większości szkół zmiany wykraczają poza zadanie konkursowe. W wielu klasach uczniowie, rodzice lub pracownicy szkoły pomalowali ściany zgodnie z nowymi projektami, a nawet całkowicie odnowili wnętrza. Dyrektorzy akceptowali często odważne pomysły uczniów, pozwalając im na daleko idącą kreatywność. Nieoczekiwanym efektem konkursu są sale lekcyjne, w których pojawiły się nowoczesne meble, a nawet sprzęt multimedialny. Często dyrektorzy szkół, widząc dokonane już zmiany i zaangażowanie zespołów, przeznaczali dodatkowe środki z budżetu na wyposażenie klasy. Biorąca udział w konkursie klasa z Zespołu Szkół w Chałupkach zaangażowała poza nauczycielami innych przedmiotów i rodzicami: radę rodziców, radę gminy, burmistrza i lokalne firmy, w efekcie czego udało się wykonać całkowity remont sali i nową aranżację, zgodnie z projektem uczniów. Podobne remonty przeprowadzono w wielu miejscach – czasami jedynymi wykonawcami byli uczniowie. W klasach nowymi elementami stały się miejsca z fotelem lub sofą, kąciki do czytania, a uczniowie z Gimnazjum w Ropicy Polskiej zebrali pieniądze za własnoręcznie przygotowane zapiekanki i ciasta i zakupili za nie huśtawkę do klasy!

Czy sala lekcyjna stwarza warunki do interakcji, skoro uczenie się jest procesem społecznym? Czy może pełnić funkcję „trzeciego pedagoga”, czy stwarza okazję do stosowania ukrytych programów dydaktycznych?

Ewaluacja konkursu

Niewątpliwym sukcesem konkursu jest to, że dyrektorzy szkół dostrzegli znaczenie sali lekcyjnej dla przedmiotu, który często jako drugi język nie mógł liczyć na stałe miejsce w przestrzeni szkolnej i własną salę. Rodzaj zmian wprowadzonych w klasach świadczy o tym, że nauczyciele i uczniowie położyli nacisk na polepszenie atmosfery, dostosowanie sali lekcyjnej do potrzeb komunikacji oraz na zagospodarowanie ścian. Idea partycypacji w życiu szkoły była realizowana we wszystkich szkołach, choć w różnym zakresie. Warto zauważyć, że prace związane z konkursem pozwoliły wielu uczniom wykazać się umiejętnościami nieznanymi dotychczas w szkole, podnieść swoją samoocenę i pozycję wśród rówieśników. Szczególnie widoczne to było u uczniów z klas integracyjnych.

Ewaluacja fazy pilotażowej konkursu pokazuje, że większość nauczycieli zdecydowała się na udział w konkursie, aby zwiększyć motywację uczniów i poprawić wizerunek przedmiotu w szkole. Czy to się udało? Ponad połowa nauczycieli zauważyła taki efekt. Wszyscy ankietowani nauczyciele dostrzegają lepszy stosunek dyrekcji szkoły do przedmiotu i nauczycieli języka niemieckiego, wszyscy pedagodzy spotkali się też z uznaniem i wyróżnieniem na różnych forach.

A co sądzą o efektach konkursu uczniowie? Ponad 70 proc. uczniów, którzy wzięli udział w badaniu, deklaruje, że dzięki projektowi mają lepszy stosunek do przedmiotu. Na pytanie o wpływ wspólnej pracy na relacje między uczniami aż 75 proc. z nich uważa, że są bardziej zgraną grupą – udział w konkursie poprawił relacje

między nimi. W otwartych komentarzach wielu uczniów zauważa, że poszerzyli znajomość języka. Poniżej kilka odpowiedzi uczniów na pytanie, co dał im udział w projekcie poza nauką języka:

- *poprawę umiejętności pracy w grupie, radzenia sobie z problemami wynikającymi z innej wizji koleżanek i kolegów, przeświadczenie, że nie należy stać w miejscu, ale ciągle się rozwijać;*
- *zachęcił mnie do działania i dokonywania zmian w szkole;*
- *radość z możliwości zmienienia czegoś w klasie.*

Na koniec warto zacytować także kilka refleksji nauczycieli:

- *Myszę, że ten projekt dostarczył nam bardzo dużo przyjemności i zadowolenia podczas aranżacji sali. Uważam, że konkurs stał się bodźcem do działań, które wcześniej były w naszym mniemaniu nieosiągalne. Niezależnie od konkursu działamy już dalej.*
- *Było bardzo dużo pracy, ale wchodząc do klasy, stwierdzam, iż się opłaciło.*
- *Dla mnie było to ciekawe doświadczenie, dla uczniów też, cieszę się, że powstał ten konkurs, dzięki niemu pokazaliśmy innym uczniom, że i z języka niemieckiego można zrobić coś bardzo interesującego.*

Nowa edycja konkursu

We wrześniu 2015 r. rusza nowa edycja konkursu. Tym razem zespoły będą miały więcej czasu na realizację zadania konkursowego. Udział w rywalizacji może być całorocznym projektem klasy. Projekt adresowany jest do uczniów gimnazjów oraz ich nauczycieli, a towarzyszyć mu będą organizowane w różnych częściach kraju seminaria i warsztaty dla nauczycieli i uczniów biorących udział w konkursie. Laureatów poznamy pod koniec maja 2016 r. Mamy nadzieję, że w kolejnych szkołach będzie można powiedzieć, że *Niemiecki ma klasę*.

Bibliografia

Larson, R. W., Richards, M. H. (1991) Boredom In the Middle School Years: Blaming Schools Versus Blaming Students. W: *American Journal of Education*, nr 99.

Ewa Dorota Ostaszewska

Absolwentka Instytutu Germanistyki i studiów podyplomowych w zakresie metodyki nauczania języków obcych na Wydziale Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Wieloletni nauczyciel akademicki i nauczyciel języka niemieckiego w Goethe-Institut. Od roku 2000 koordynator projektów edukacyjnych w Goethe-Institut w Warszawie. Obecnie kieruje projektem *Niemiecki ma klasę/Deutsch hat Klasse*.